

Årsmelding
Norsk håndverksinstitutt
2024

NORSK
HÅNDVERKS-
INSTITUTT

Årsmelding 2024

Norsk håndverksinstitutt

Norsk håndverksinstitutt arbeider med å dokumentere, bevare og fremme tradisjonelt håndverk som kunnskap, kultur og yrke samt øke samfunnets kjennskap til og respekt for håndverkstradisjoner, i tråd med UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven.

Visjon:

– Det selvfulgelige knutepunktet for tradisjonelt håndverk

Formål:

– Dokumentere, bevare og fremme tradisjonelt håndverk som kunnskap, kultur og næring, i tråd med UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven

Hovedmålgrupper:

- Håndverkere og håndverksbedrifter
- Håndverksorganisasjoner og håndverksinteresserte
- Opplæringsbedrifter og lærlinger
- Videregående skoler, fagskoler, høyskoler og universitet
- Offentlige og antikvariske myndigheter
- Museer og bygningsvernssentre
- Organisasjoner innen feltet immateriell kulturarv nasjonalt og internasjonalt

Norsk håndverksinstitutt arbeider spesielt med disse områdene:

- Håndverksregisteret
- Dokumentasjons- og opplæringsprosjekter
- Sekretariatet for små og verneverdige fag
- Stipendiatorordningen for håndverkere
- Løfte håndverket
- Immateriell kulturarv

Forsidebilde: Utsnitt 3D-skanning av Urnesportalen, Jon Anders Fløistad.

Håndverk og det digitale var tema under Løfte håndverkets høstseminar.

Håndverks- registeret

– Med Håndverksregisteret utvikler og styrker vi oversikten over håndverksutøvere innen tradisjonelle fag og teknikker

Håndverksregisteret er et nyttig verktøy, enten en søker etter noen som kan utføre en jobb, undervise, eller delta i et prosjekt. Registeret gir også informasjon om mulige lærebedrifter innen verneverdige tradisjonshåndverk, og er søkbart på våre hjemmesider. Våren 2024 sluttførte vi forprosjektet *Ny teknologisk løsning for Håndverksregisteret*.

Registeret ble ytterligere aktualisert i 2024 i forbindelse med lanseringen av Riksantikvarens håndverksstrategi, der det i strategiens handlingsplan

pekes på Håndverksregisteret som et verktøy for et velfungerende marked innen kulturminnevernet, der oppdragsgiver og håndverker kan finne sammen. Arbeidet munnet ut i en søknad om midler til kirkebevaringsfondet om teknisk oppgradering av registeret.

Nettsiden *Håndverksregisteret* er en av de mest besøkte sidene i vår nettløsning. Gjennom vårt nyhetsbrev oppfordres håndverkere til å registrere seg i Håndverksregisteret.

Prosjektene

– Gjennom dokumentasjons- og opplæringsprosjekter viderefører vi tradisjonell håndverkskunnskap til nye generasjoner

Norsk håndverksinstitutt har i 2024 hatt 32 løpende prosjekter, pluss 7 prosjekter av intern eller administrativ karakter. Aktiviteten i prosjektene ligger på et normalt nivå, med en økning i antall samlingsbaserte prosjekter. Flere prosjekter enn før har barn og unge som deltakere.

Sett bort fra interne prosjekter, har prosjektene i 2024 involvert ca. 1070 personer, hvorav rundt 420 er barn og unge under 25 år. Andelen barn og unge i prosjektene er 39 %.

Prosjekter 2024

Prosjekter 2024

Bokprosjekter

Nr.	Tittel	Om	Forfatter	Utgiver	Kommentar
1	Skog og materialkvalitet	Materialkvalitet	Jon B. Godal	Fagbokforlaget	Lanseres i 2025

Prosjekter med fokus på elever/læringer og dels faglærere i videregående skole

Nr.	Tittel	Fag/teknikk	Prosjektansvar	Deltakere	Ant. barn/unge	Kommentar
2	Tradisjonell bruk av planter og kjøtt	Matfag mfl.	Lyngheiseretret	88	81	Opplæring i lokal matkultur i Nordhordland
3	Lin som ressurs - formidling om lin til skoleklasser	Tekstil mfl.	Norges Linforening, Åker	2	0	Formidling om lin som ressurs, første gjennomføring 2025
4	Oppfølging av tidligere stipendiater	Flere fag	Håndverksinstituttet	20	18	Undervisning Plus-skolen og Hjerleid Handverksskole
Sum				110	99	

Samlingsbaserte prosjekter

Nr.	Tittel	Fag/teknikk	Prosjektansvar	Deltakere	Ant. barn/unge	Kommentar
5	Bygningssnekkeriet	Trearbeid	Håndverksinstituttet	21	0	Samlinger, ulike teknikker
6	Ekstern undervisningsvirksomhet	Bygningsvern	Håndverksinstituttet	124	5	Undervisning bygningsvernssentrene, NTNU mfl.
7	Tredreiertreff Trondheim	Treskjæring	Rune Hjelen	1	0	Gjenopptas 2025 (utsatt pga oppussing av lokaler)

8	Bygging av mjøsbåt - mjøsbåtseminar	Båtbygging	Håndverksinstituttet	19	2	Seminar om bygging av mjøsbåt, Hamar, juni 2024
9	Instrumentmakerseminar Trondheim	Instrumentmaker	Norsk instrumentmakerforening	25	0	Bruk av norsk gran som klangtremateriale
10	Garveseminarer	Naturgarving	ULU of Norway	4	0	Internasjonalt garveseminar
Sum				194	7	

Tradisjonelle prosjekter

Nr.	Tittel	Fag/teknikk	Prosjektansvar	Deltakere	Ant. barn/ unge	Kommentar
11	Rekonstruksjon av Borgund stavkirke	Flere	Håndverksinstituttet	8	0	Prosjektering og finansiering
12	Rekonstruksjon av takrytter (stipendiatprosjekt)	Tømring	Håndverksinstituttet	4	1	Kombinert stipendiat/opplæringsprosjekt
13	Vedlikeholdsplan Audunarstova	Flere	Håndverksinstituttet	3	0	Utvikling av vedlikeholdsplan
14	Bygging av røykovn	Tørrmuring mfl.	Håndverksinstituttet	1	0	Etterarbeid, bokprosjekt
15	Brynestein	Bearb. stein	Håndverksinstituttet	1	0	Kartlegging av ressurs, dokumentasjon
16	Østerskalk til kalkmaling (fresko/stucco lustro)	Kalkmaling	Håndverksinstituttet	376	230	Foredling og test bruk av østerskalk i kunst og byggningsvern
17	Brenneslegarn	Tekstil	Håndverksinstituttet	2	0	Brennesle til tekstil - tradisjonsoverføring
18	Produksjon av teglstein	Murer	Håndverksinstituttet	4	0	Brenning av teglstein etter gamle maler
19	Gjørtlerfaget	Gjørtler	Håndverksinstituttet	3	0	Formidling av gjørtlerfaget, kompetanseutvikling
20	Smijern - gammelt håndverk, ny kunnskap	Smedfaget	Torill Thømt	39	2	Forskning på smijern fra middelalderkirker
21	Fangst med laksegilje	Fangst	Håndverksinstituttet	3	0	Sluttarbeid
22	Seterinstrumenter	Instrumentmaker	Håndverksinstituttet	13	0	Videreføre arven etter Magnar Storbækken
23	Utteksling av håndverkere internasjonalt	Flere	Håndverksinstituttet	2	0	Studietur modistfaget, England
24	SSV fagsatsing - Blyglasshåndverker	Blyglasshåndverk	Håndverksinstituttet	22	15	Gjennomført 2024
25	Boksere i kardeverk	Tekstil, industri	Sjølingstad Uldvarefabrik	4	0	Opplæring i bruk av boksere i kardeverk, spinneri
26	Jul-Anders	Masker, tradisjon	Aase-Hilde Brekke	229	50	Elever ved skoler i Salten
27	Tradisjonsbrygging av øl fra Gudbrandsdalen	Ølbrygging	Maihaugen (SLM)	5	0	Forarbeid til senere prosjekt
28	Mentorordning for tradisjonshåndverk	Flere fag	Håndverksinstituttet	22	0	Forprosjekt 2023-2025
29	Romanifolkets/taternes håndverksløft	Flere fag	Taternes Landsforening	4	0	Forarbeid til forprosjekt med oppstart 2025
30	Ungt tradisjonshåndverk	Flere fag	Håndverksinstituttet	16	14	Pilotprosjekt til og med 2025
31	Instruksjonsfilmer	Flere fag	Håndverksinstituttet	1	0	Instruksjonsfilmer i samarbeid med Fagskolen Vestland
Sum				762	312	

Internasjonale prosjekter

Nr.	Tittel	Fag/teknikk	Prosjektansvar	Deltakere	Ant. barn/ unge	Kommentar
32	Obnovme Gerner (Slovakia)	Flere fag	Obnovme Gerner	3	0	EØS-prosjekt Rombefolkning i Gerner, Slovakia
Sum				3	0	
Sum				0	0	
Totalt				1069	418	

Kjønnsfordeling i prosjektene er som følger:

Prosjektleder		Deltakere (inkl. prosjektleder)	
M	K	M	K
18	14	611	458
56,3	39,3	57,2	42,8

Det bemerkes at det er en viss feilmargen på disse tallene, da vi ikke har detaljfordeling på kjønn på enkelte prosjekter som involverer skoleelever. Det er her lagt til grunn ca. 50/50-fordeling på kjønn.

Prosjekter med særlig involvering av barn og unge 2024

Norsk håndverksinstitutt har et mandat som strekker seg ut over rammen for grunnopplæringen, og metodikken som ligger til grunn for dokumentasjons- og opplæringsprosjektene er overføring av handlingsbåren kunnskap innenfor truede fag og teknikker fra en tradisjonsbærer til en ny fagperson som kan bringe kunnskapen videre. Metodikken innebærer også at arbeidsprosessene dokumenteres godt. I de fleste tilfeller vil fagpersonen som følger et slikt prosjekt, være en etablert håndverker som med sitt faglige utgangspunkt har et godt grunnlag for å lære og videreføre faget. Metodikken som brukes er derfor ikke spesielt fokusert på barn og unge i grunnopplæringen.

Det gjennomføres likevel flere prosjekter årlig som har fokus på – og er spesielt egnet til – formidling og kunnskapsoverføring til barn og unge. I 2024 har følgende prosjekter vært særlig relevante for barn og unge:

- **Tradisjonell bruk av planter og kjøtt.** Årlig skoleprosjekt om lokal mat og mattradisjoner på Lyngheisenteret på Seim i Vestland fylke. Prosjektet omfattet i 2024 81 barn i grunn-skolealder.
- **Oppfølging av tidligere stipendiater.** Det er et mål at den unike kunnskapen som bygges gjennom stipendiatorordningen skal bringes videre, og gjennom dette prosjektet legger man blant annet til rette for at tidligere stipendiater kan gjennomføre undervisning. I 2024 har Terje Granås undervist læringer i smedfaget på Hjerleid Handverksskole, mens Gry Grindbakken har undervist i filigransølvsmefaget på Plus-skolen i Fredrikstad. Til sammen 18 elever og læringer i videregående opplæring har deltatt.
- **Østerskalk til kalkmaling (fresko/stucco lustro).** Gjennom dette prosjektet gjøres et miljøproblem om til en ressurs for kulturminnevernet. Stillehavsøstersen er en fremmed art i norske farvann. Den sprer seg langs kysten i stor fart og fortrenger opprinnelige arter. Vestfold

fylkeskommune har gjennom flere år gitt støtte til plukking og innsamling av stillehavsøsters langs fylkets kyst, et arbeid som i stor grad involverer skoleelever. Skjell fra stillehavsøstersen brennes i dette prosjektet til kalk som skal brukes både innen kunst og kulturminnevern. Det skal forskes på denne kalkens egenskaper i forhold til kalk fra stein og andre mer tradisjonelle kilder. Prosjektet er i ferd med å etablere seg som et tiltak med stor lokal deltakelse, og i 2024 var hele 375 personer involvert, av disse 230 barn og unge.

- **Jul-Anders.** Jul-Anders er en lokal tradisjon i Salten som har likhetstrekk med tradisjonen med å gå julebukk, men som er knyttet til innledningen av den katolske fasten. Tradisjonen har altså røtter tilbake til katolsk tid, og har utviklet seg i samspill mellom norsk, samisk og kvensk kultur. Praktisk har tradisjonen to viktige deler – å lage masker, som helst skal være stygge/skremmende, og å «gå Jul-Anders», der barn og voksne går på dørene i lokalsamfunnet og ber om «kjøttbein». Tradisjonen er levende i deler av Salten, men masketradisjonen har vært truet av at Halloween faller på omtrent samme tid, og det har vært enklere å kjøpe masker enn å lage dem. Jul-Anders-prosjektet tar både masketradisjonen og folkloren rundt tradisjonen inn i lokale klasserom, og bidrar til å videreføre maskelagingen og øke bevisstheten om den unike tradisjonen lokalt. I 2024 har mye aktivitet vært rettet mot den voksne befolkningen, mens skoleaktivitet har vært knyttet til to små skoler. Totalt 24 skoleelever fra to skoler har vært involvert i maske- og fortellerverksted i 2024, og ca. samme antall har deltatt på utstillinger og foredrag.
- **Lin som ressurs** er et nytt formidlingsprosjekt for skoleelever som i 2024 er i oppstarts- og planleggingsfasen. Et forbilde for prosjektet er Tradisjonell bruk av planter og kjøtt omtalt ovenfor. Prosjektet eies av Norsk Linforening

avdeling Åker på Hamar, og har som formål å formidle bredden i bruk av lin som ressurs (til tekstil, olje, maling m.m.) til skoleelever fra Hamarregionen. Konseptet testes på skoleelever første gang i 2025.

- **SSV fagsatsing blyglasshåndverker.** Prosjektet ga opplæring i teknikker knyttet til blyglasshåndverkerfaget, i samarbeid med Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider (NDR). Hele prosjektet ble fulgt av to lærlinger, i tillegg til at en byggfagklasse fra Trondheim var delvis involvert. Til sammen 15 personer i videregående opplæring deltok i prosjektet.

Klubbing av brennesle – foto Nesle.no

Ungt tradisjonshåndverk

Gjennom prosjektet Ungt tradisjonshåndverk har vi siden 2022 ansatt 23 unge håndverkere (18-25 år) i seks måneders praksis på museer. Som følge av økt støtte fra Sparebankstiftelsen økte vi aktiviteten i prosjektet i 2023, og det førte til at 2024 ble et toppår for aktivitet med hele 15 prosjektansatte. De unge håndverkerne jobbet på museer fra Øst-Finnmark i nord til Stiklestad i Trøndelag, Solund og

Stavanger i vest, i tillegg til museer på Østlandet. Norsk håndverksinstitutt har administrert ansettelsen av hospitantene, mens museene har ansvar for den daglige oppfølgingen. Både hospitanter og museer gir gode tilbakemeldinger på prosjektet. Håndverkerne fikk verdifulle nettverk og faglige erfaringer, mens museene fikk en ekstra ressurs i seks måneder.

Hospitanter 2024	Fag og museum	Hva gjør de nå?
Lennart Hoffmann	Smed, Maihaugen	Egen virksomhet
Agnethe Langeland	Tradisjonsmaler, Stiklestad	Malerlærling
Anton Martinus Nustad	Tømrer, Maihaugen	Egen virksomhet
Anna Harstad	Tømrer, Norsk Folkemuseum	Student, fagskole
Torje O. Larsen	Tømrer, Midt-Troms Museum	Egen virksomhet
Karoline Winberg	Møbeltapetserer, Linderud gård MiA	Ansatt som håndverker
Mathias Sellevold	Tømrer, Follo museum	Sverresborg museum
Ask Synnevåg	Tømrer, Sør-Troms Museum	Egen virksomhet
Paul Alexander Vink	Salmaker, Eidsvoll bygdetun	Egen virksomhet
Liv Olesen	Garver, Maihaugen	Egen virksomhet
Kristina Løland	Tømrer, Sigdal Museum	Ansatt, Sigdal Museum
Markus Abrahamsen	Tømrer, Røros museet	Tømrerlærling
Espen Tonning	Trebåtbygger, Litle Færøyna kystkultursenter	Lærling trebåtbygger, Hardanger fartøyvernssenter
Heidi Nymoen Olsen	Varanger Samiske Museum	Arbeidssøker/bytter fag
Christian Bjotveit	Smed, Arkeologisk museum Stavanger	Egen virksomhet

Berit Bakosgjelten og tømrer Markus Abrahamsen

Sigdal Museum var så fornøyd med innsatsen til hospitant Kristina Løland at hun gikk rett ut i fast stilling da hospitantperioden var over. Tømrerne Torje O. Larsen og Ask Synnevåg har fortsatt kontakt med vertsmuseene sine på oppdragsbasis, og det har også smeden Christian Bjotveit i Stavanger, som leies inn i sesong som publikumssmed. 13 av de 15 har fortsatt som håndverkere enten i eget foretak eller som ansatt, mens én er student og én ønsker å begynne på et nytt håndverksfag, noe hun får bistand til av Håndverksinstituttet.

Garver Liv Olesen og salmaker Paul Alexander Vink

Vi oppfordrer til og legger til rette for at hospitantene skal delta på kurs og konferanser. I 2024 var noen av hospitantene med på kurs i tradisjonshåndverk i Vågå, som Fortidsminneforeningen inviterte til. Noen deltok på konferansen Løfte håndverket på Maihaugen, mens andre deltok på mindre seminarer. Ask Synnevåg fikk stipend av Fortidsminneforeningen for sitt engasjement som tradisjonshåndverker. Lennart Hoffmann spilte en sentral rolle i restaureringen av Dagsgårdsloftet på Maihaugen. Lennart forsynte de andre håndverkerne med kopier av verktøy fra middelalderen, noe det ble laget en flott film om.

Håndverksinstituttet jobber aktivt med å få medieomtale av hospitantene og håndverksfagene deres, og prosjektet fikk mye omtale i 2024, for eksempel i NRK, Nationen, GD og andre lokalaviser.

Ungt tradisjonshåndverk – på topp 10 i Europa

EU ser mot Lillehammer når de skal utforme en felleseuropeisk håndverkspolitikk: Håndverksinstituttets prosjekt Ungt tradisjonshåndverk ble plukket ut som en av Europas ti beste praksiser for å ta vare på og tilrettelegge for tradisjonelt håndverk. Belgia hadde i 2024 presidentskapet i Rådet for den Europeiske Union, European Council, og har brukt presidentskapet til å initiere en felles europeisk håndverkspolitikk, den første innenfor EU.

Små håndverksfag

– Vi sikrer og viderefører verneverdige tradisjonshåndverksfag

Det ble sendt ut informasjon til skoler dette året, og det ble gjennomført noen få bedriftsbesøk. Henvendelser fra utdanningssøkere, skoler, journalister og en forskningsinstitusjon ble besvart av sekretariatsleder. Det ble ikke foreslått endringer i lista over verneverdige tradisjonshåndverksfag for kommende år (2025).

Det er vanskelig å anslå hvor mange elever, lærere, utdanningssøkere og bedrifter som nå gjennom informasjon på nettsider og sosiale medier, så tallene nedenfor gjelder direkte henvendelser.

Utover ordinære oppgaver ble det i første halvår 2024 brukt en del tid på utdanningstilbudet innen smedfaget ved Odda videregående skole i Vestland (vg2 landslinje og vg3-tilbud). SSV brukte bl.a. en

dag på omvisning og møter i Odda, samt leverte høringsuttalelse om skoletilbudet til Vestland fylkeskommune. Det ble også brukt tid på å forberede og gjennomføre et opplærings- og dokumentasjonsprosjekt knyttet til blyglasshåndverkerfaget (10.-13. juni ved Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider) og med inviterte storurmakere og metallkonservator til innføring i messingstøping/gjørtlerfaget i slutten av juni. Rapporter fra prosjektene ligger på våre nettsider. I juni hadde SSV også møte med Norges Møbeltapetserer- og Salmakerlaug på Maihaugen for utveksling av informasjon om opplæring innen fagene, utfordringer og erfaringer. Håndverksinstituttet er representert i faglig råd for håndverk, design og produktutvikling.

Kontakt med brukere:

Skoler	1800
Bedrifter	250
Fylkeskommuner	15
Utdanningssøkere	50

Tallmateriale fra 2024

I løpet av året ble det inngått 67 nye kontrakter. Fagene med flest nye kontrakter var bunadtilvirker (11 kontrakter), hovslager (6 kontrakter), trebåtbygger (6 kontrakter). Det ble til sammen inngått 9 nye kontrakter innen de fem duodjifagene (4 i skinn- og pelsduodji og 5 i tekstilduodji). De to duodjifagene representerer en veldig fin økning i forhold til alle foregående år. At det var bare to nye kontrakter i smedfaget vurderes å være litt tilfeldig. Når det gjelder hovslagerfaget, kan nedgangen ha sammenheng med overgang til særløpsfag, men dette vil forhåpentligvis endre seg. Innen de øvrige fagene på lista var det få eller ingen nye kontrakter.

I 18 av fagene var det ingen nye kontrakter siste år. I buntmakerfaget og gjørtlerfaget har det ikke vært nye lærekontrakter de siste ti årene.

De 67 nye kontraktene ble inngått med lærebedrifter eller opplæringskontorer spredt utover landet, med 30 kontrakter på Østlandet og 15

kontrakter i Nord-Norge, 12 på Vestlandet, 9 i Midt-Norge (Trøndelag) og 4 på Sørlandet (Agder). Telemark var eneste fylke uten noen lærekontrakt innen verneverdige tradisjonshåndverksfag.

Avlagte svenneprøver i 2024 var 38, og det er en betydelig nedgang (60 %) i forhold til årene før. Flest avlagte prøver var det innen bunadtilvirkerfaget (8), mens hovslager, keramiker, møbeltapetserer og trebåtbygger hadde 3 svenneprøver hver. Det ble avlagt bare én prøve i smedfaget, men det var svært mange prøveavlegger i faget i 2023 (14 svenneprøver). I 22 av 40 fag ble det ikke avlagt noen svenneprøver dette året.

Glassmaling for blyglasshånd-verkere, samling hos NDR i Trondheim juni 2024.

Håndverks- stipendiatene

– Gjennom stipendiatorordningen for håndverkere videreføres håndverkskunnskap på et høyt utøvende nivå

Den treårige stipendiatorordningen for håndverkere ved Norsk håndverksinstitutt legger til rette for å videreføre og utvikle forskjellige håndverksfag. Gjennom en praktisk tilnærming skal stipendiatene fordype seg i prosesser, problemstillinger og praksiser som er sentrale i tradisjonelt håndverk.

Norsk håndverksinstitutt legger vekt på at stipendiatprosjektet både skal bidra til å øke håndverkerens kunnskap, utøvende nivå og nettverk innenfor faget sitt, og samtidig skal tilføre håndverksfaget ny kunnskap og utvide rammene for faget.

Søknad og ansettelser 2024

Vanligvis utlyser vi to åpne stipendiatstillinger, men i 2024 valgte vi å utlyse én åpen stilling og én stilling som var øremerket en treskjærer som skal jobbe videre med stavkirkeprosjektet vårt i Tinn kommune. Der bygger nestoren Hans Marumrud en kopi av takrytteren på Borgund stavkirke sammen med tømmerstipendiat Åsmund Stormoen, som ble ansatt i 2023. Prosjektet er støttet av Riksantikvaren, og et av hovedmålene er at Marumrud skal overføre kunnskap til Stormoen. Marumrud har inngående kjennskap til alle norske stavkirker og deres konstruksjoner. Det er avgjørende at både den praktiske og teoretiske kunnskapen han besitter om stavkirker, blir videreført. Stipendiatstillingen gir tid og rom for at det kan skje.

I 2024 koblet vi en treskjærer på stavkirkeprosjektet på Rjukan. Jon Anders Fløistad fikk stillingen i konkurranse med sju andre av Norges fremste treskjærere. Fløistad skal studere og kopiere utskjæringene på takrytteren, og han er godt i gang med dette arbeidet. Fløistad har vært tilknyttet Treskjærerverkstedet på Fornebu siden 2015, og der tok han svennebrev i 2017. Ved siden av jobben på Treskjærerverkstedet har han tatt en mastergrad i industri-design ved Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo. Fløistad var sentral i det fire år lange arbeidet med å rekonstruere Urnesportalen, som ble avduket høsten 2024.

Til den åpne stillingen var det 21 søkere. Søknadene var solide og godt gjennomarbeidet, og vi hadde mange kompetente kandidater å velge mellom. Stillingen gikk til bunadtilvirker Magnhild Peggy Jones Gilje. Hun har fordypet seg i en av småteknikkene i bunadtilvirkerfaget – båndveving. Gilje har drevet med båndveving på grindvev i ni år, holdt kurs, jobbet med registreringsarbeid og vært medforfatter i en bok om båndveving. Dette er et tidkrevende og spesialisert arbeid som stadig færre behersker, og det er vanskelig å få tak i håndvevde bånd.

Gilje har som overordnet mål å sørge for at båndveving holdes i hevd i Norge. Gilje vil i stipendiatperioden registrere redskap og bånd, oppsøke tradisjonsbærere og sikre kunnskapen om hvordan båndene veves. Hun avgrenser stipendiatoppgaven

til sitt geografiske nærområde, men har som mål å bruke kunnskapen sin til å fremme disse teknikkene på landsbasis.

Samarbeid med tidligere stipendiater

Alle stipendiater som er ferdige med sine prosjekter, har bygget en unik kunnskap. Vi er opptatt av å finne måter å samarbeide med stipendiatene på etter fullført prosjekt.

Kurvmaker Hege Iren Aasdal avsluttet sin stipendiatperiode i slutten av 2023. I 2024 inviterte vi henne til å delta i Obnovme Gemer-prosjektet, et EØS-prosjekt om håndverk blant rombefolkningen i Gemer-regionen i Slovakia. Hun var også med til Paris og UNESCOs generalforsamling for immateriell kulturarv, der hun bidro med håndverksdemonstrasjoner. Dette var en promotering av stipendiatordningen i forbindelse med den kommende boka i serien #HeritageAlive om kurvfletting.

De tidligere stipendiatene Terje Granås og Gry Grindbakken fikk i 2024 støtte til undervisning på henholdsvis Hjerleid Handverksskole og Plus-skolen. Våren 2024 åpnet Håndverksinstituttet en utstilling laget av tidligere stipendiat og gitarmaker Leonardo Michelin-Salomon.

Ingen stipendiatavslutninger i 2024

Normalt er det to årlige stipendiatavslutninger, men fordi to stipendiater har hatt permisjon, ble det ingen avslutninger i 2024. I stedet blir det fire avslutninger i 2025.

Nåværende stipendiater tester DKS-opplegget "Smi mens jernet er varmt" under kyndig veiledning av tidligere stipendiat og smed, Terje Granås

Oversikt over stipendiatene

Normalt er det kun seks stipendiater som er ansatt årlig, men i 2024 har det vært åtte fordi to stipendiater har hatt permisjon:

Navn	Fag	Tema for prosjekt	Oppstart	Avsluttes
Jon Anders Fløistad	Treskjærer	Utskjæringer til takrytter	Sept. 2024	August 2027
Magnhild Peggy Jones Gilje	Bunad-tilvirker	Håndvevde bånd	Sept. 2024	Utsatt, vinter 2027
Erik Magnus Mørk	Storurmaker	Tårnur	Sept. 2023	August 2026
Åsmund Stormoen	Tømrer	Stavkirker – kopi takrytter, Borgund	Sept. 2023	August 2026
Ida Skjæveland Moi	Smed	Navar	Sept. 2022	August 2025
Hallvard Heide	Trebåtbygger	Geitbåt	Sept. 2022	August 2025
Stine Rudi Standal	Modist	Farging av materialer	Sept. 2021	Utsatt, august 2025
Sofie Kleppe	Garver	Tradisjonelle friluftsklær i skinn	Sept. 2021	Utsatt, sept. 2025

Formidling

I løpet av 2024 har de fleste stipendiatene formidlet fagene og prosjektene sine i ulike sammenhenger. Formidlingen har skjedd som kurs, undervisning og foredrag på egne verksteder, som gjestelærere i skoler og på seminarer og konferanser. Formidlingen har nådd et bredt publikum i alle aldre, fra barn i barnehage og barneskole til personer i 80-årene.

Fag	Voksne	Barn og unge	Kommentarer
Bunadtilvirkerfaget	118	1	2 kurs, 1 konferanse
Smedfaget	250	25	9 kurs (deriblant Hjerleid), 5 demonstrasjoner
Treskjærerfaget	150	66	3 kurs, 1 konferanse, 1 seminar, foredrag Hjerleid
Garverfaget	400	390	Ukeskurs (folkehøgskole, Lithica), DKS-turné 10 dager, 1 dag ungdomsskole
Modistfaget		60	DKS, praktikant
Storurmakerfaget	300	100	Foredrag husflidslag, verkstedbesøk av barnehager, skoler, pensjonistlag og andre
Trebåtbyggerfaget	65	85	Diverse seminarer

Løfte håndverket

– Gjennom nettverket Løfte håndverket binder vi det mangfoldige Håndverks-Norge sammen

Løfte håndverket er et nasjonalt nettverk for organisasjoner og enkeltpersoner som jobber for å styrke levedyktigheten til tradisjonelt håndverk. Nettverket ble opprettet blant annet som et svar på Kultur- og kirkedepartementets utredning Kulturhåndverk (2008). Arbeidet er forankret i St.meld.nr. 49 (2008-2009) Framtidas museum. Nettverket administreres av Håndverksinstituttet.

Ressursgruppe

En ressursgruppe med håndverkere og representanter fra ulike organisasjoner hjelper til å løfte ulike temaer opp på agendaen. Slik sikrer vi at viktige miljøer kan være med å påvirke arbeidet i nettverket. Gruppas sammensetning er ikke statisk, og medlemmene rullerer. I 2024 ble det rullert på fire medlemmer: Marit Jacobsen, direktør for Norges Husflidslag, pensjonerte seg og ble erstattet av sin etterfølger Ellen Krageberg. Gry Marie Grindbakken ble etter eget ønske takket av etter flere år i ressursgruppen og erstattet av Jorunn Løkvold. Elisabeth B. Bøhler ble erstattet av Tore Granmo som representant for Handverkslaget.

Ressursgruppen fra 2024 er som følger:

- Eivind Falk, instituttleder Norsk håndverksinstitutt
- Einar Stamnes, spesialrådgiver Norsk håndverksinstitutt
- Ellen Krageberg, direktør Norges Husflidslag
- Jorunn Løkvold, tekstilduojår og veileder ved Duodjeinstituttet
- Camilla Rossing, leder Norsk institutt for bunad

og folkedrakt

- Tore Granmo, tradisjonsmurer og leder Handverkslaget
- Ove Stødle, båtbygger og daglig leder Mearrasida, Sjøsamisk senter

Løfte håndverket-samlingene avholdes annenhver gang på Maihaugen og et annet sted i landet, eventuelt digitalt. Referat fra samlingene ligger ute på våre nettsider. Løfte håndverket hadde to samlinger i 2024:

Vårseminaret

7. mai ble vårseminaret avholdt i Auditoriet på Maihaugen, Lillehammer, med rundt 60 deltakere. Tema var vern av tradisjonshåndverk.

En rekke tradisjonshåndverk er sårbare og har behov for vern. Som verneverdige tradisjonshåndverk regnes fag som har få utøvere og som ivaretar tradisjonelle håndverkskunnskaper. Den røde tråden under seminaret var hvilke vernetiltak som virker og hvilke nye tiltak det er behov for.

Høstseminaret

6. november ble Løfte håndverket arrangert som et webinar med rundt 100 påmeldte. Tema for denne samlingen var håndverk og det digitale, der vi satte søkelyset på hvordan våre nye digitale hjelpemidler kan spille en rolle, eller ikke, til beste for tradisjonshåndverket.

Vi fikk en bred presentasjon av ulike aspekter ved håndverket og det digitale. Blant annet ble det presentert eksempler på digitale ressurser og digital formidling, som erfaringene med 3D-skanning av møsboat, digitale hjelpemidler i arbeid med tekstiler, bunadskurs på nett, digital veiledning i duodji og introduksjon til håndverket gjennom nettbaserte filmer. Under seminaret kom det også frem hvordan det digitale kan representere utfordringer. Her fikk vi blant annet eksempler på problemstillinger knyttet til urfolk og digitalisering av data. Et sentralt poeng fra webinarer var at digitale verktøy kan være et nyttig supplement, men at vern av levende kulturarv og handlingsbåren kunnskap, som håndverk, i hovedsak bør skje gjennom praksis.

Demonstrasjon av ulike fag i Håndverkskvartalet under Løfte håndverketsamling på Maihaugen

Vårsamling i Løfte håndverket med tema vern av tradisjonshåndverk

Immateriell kulturarv

– Vi deler erfaringer med vern av den immaterielle, levende kulturarven, og bidrar til å utvikle metodikk og praksis

Instituttet arbeider praktisk, organisatorisk og politisk for å implementere UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven. Som forankret i St.meld. nr. 49 (2008-2009) Framtidas museum legger instituttet vekt på metodikkutvikling og tverrfaglig samarbeid.

Vi deltar i nasjonale, nordiske og internasjonale nettverk og fora der målet er å utveksle og diskutere metoder for vern av immateriell kulturarv. Vi arbeider for å synliggjøre og styrke levende kulturarv gjennomføring av nasjonale fortegnelser og samarbeid med miljøer, grupper og NGOer i feltet. Formidling står sentralt i instituttets arbeid med immateriell kulturarv.

Vi samarbeider nært med Kulturdirektoratet for å styrke miljøer innenfor tradisjonelt håndverk spesielt, men også andre miljøer i konvensjonens nedslagsområde.

Forum for levende kulturarv

Vi deltar aktivt i det norske nettverket for immateriell kulturarv, og 26. og 27. august 2024 var det møte i Forum for levende kulturarv, der Norsk håndverksinstitutt sitter i arbeidsgruppa. Årets samling fant sted i Bodø, og organisasjoner fra hele landet deltok.

UNESCO 10. GA i Paris

UNESCOs 10. generalforsamling for immateriell kulturarv ble avholdt i Paris den 11. og 12. juni 2024, og Håndverksinstituttet deltok aktivt i arbeidet knyttet til NGO Forum. I forbindelse med en planlagt utgivelse av tidsskriftet #HeritageAlive om kurvfletting (basketry) deltok instituttets håndverksstipendiat Hege Aasdal med praktiske demonstrasjoner og foredrag om stipendiatordningen for håndverkere.

I forbindelse med generalforsamlingen hadde instituttet også et møte med den norske, permanente delegasjonen til OECD og UNESCO.

UNESCOs 19. komitemøte

UNESCOs 19. komitemøte for immateriell kulturarv var i desember 2024 lagt til Paraguay, med nær 1000 deltagere til stede. På møtet deltok både representanter fra statspartene som har ratifisert 2003-konvensjonen og de av UNESCO akkrediterte NGOene. Norsk håndverksinstitutt har vært akkreditert som rådgivende organisasjon til UNESCO siden 2009, og var valgt inn i UNESCOs Evaluation Body 2016–2019.

Bunadbruken i Norge, tradisjonshåndverk og sosial "praksis" og "Seterkulturen i Norge og Sverige" ble skrevet inn på den representative listen over menneskehetens immaterielle kulturarv under møtet.

Et annet høydepunkt på komitemøtet var at #HeritageAlive avholdt sin første filmfestival. #HeritageAlive er en av arbeidsgruppene under NGO Forum som deler de av UNESCO akkrediterte NGOenes erfaringer og refleksjoner fra arbeidet i felt. Håndverksinstituttet har deltatt aktivt i arbeidet med #HeritageAlive siden oppstarten i 2012, gjennom artikler og redaksjonell innsats. For instituttet har dette vært en del av vårt arbeid med å utvikle metodikk i feltet.

Safeguarding Practices og nordisk-baltisk samarbeid

Nettstedet www.safeguardingpractices.com skal inspirere aktører i kulturarvsfeltet til samarbeid og utveksling av erfaring om vern av immateriell kulturarv på tvers av landegrenser i Norden og de baltiske landene. Norsk håndverksinstitutt administrerer nettstedet og har redaktøransvar for innholdet. Her deles erfaringer fra ulike prosjekter og vernetiltak for immateriell kulturarv.

Nettstedet omfatter de nordiske landene (inkl. Færøyene, Grønland og Åland), samt de baltiske landene Latvia, Estland og Litauen. Det var 58 artikler pr. desember 2024 og antallet utvides stadig.

Fokus har vært på bredde i tema og geografi, samt tradisjonell kunnskap og minoriteters kulturarv. Safeguardingpractices.com utvikles i tett dialog med medlemmer av (UNESCO akkrediterte) NGOer fra Norden og Baltikum, gjennom det nordisk-baltiske nettverket. Det er NGOene som har kontakt med utøverne og arbeider i felten, og som har første-hånds kjennskap til modeller og metodikk, som er tema for nettsidene.

Håndverksinstituttet har en sentral rolle i komiteen for det nordisk-baltiske nettverket: Nordic and Baltic network on Intangible Cultural Heritage. Gruppen har en åpen Facebook-side, samt en egen side med informasjon på safeguardingpractices.com. Siden brukes aktivt av nettverket for å dele erfaringer med immateriell kulturarv.

Nettverket arrangerer jevnlig webinarer om viktige emner og arrangerer utveksling av erfaringer gjennom EU-finansierte prosjekter (Erasmus), samt Nordic Culture Point m.m. Resultater og erfaringer blir delt på safeguardingpractices.com.

Slåttested på Aulestad

Rådgivning og formidling

Instituttet har i 2024 har bidratt med sin kompetanse inn i arbeidet med å ferdigstille nominasjonene av seterkultur og bunadbruk. Begge disse elementene ble innskrevet på UNESCOs liste over menneskehetens immaterielle kulturarv i forbindelse med UNESCOs 19. komitemøte om 2003-konvensjonen i Paraguay. Der var også Håndverksinstituttet representert.

I tillegg har Norsk håndverksinstitutt bidratt med innspill i det pågående arbeidet med nominasjon av tradisjonen rundt tørrfisk på UNESCOs representative liste over menneskehetens immaterielle kulturarv.

Styrer og utvalg

Norsk håndverksinstitutt har i 2024 deltatt i styringsgruppen for Riksantikvarens håndverksstrategi, i Utdanningsdirektoratets faglige råd for håndverk, design og produktutvikling, og i Sparebankstiftelsen DNBS fagråd for Håndverksløftet.

Publikasjoner 2024

E. Falk (2024) A Celebration of Intangible Cultural Heritage, Arirang Culture Connect. (Korea)

H. Bergseth (2024) Prosjektrapport Samling for metallkonservator og gjørtlere hos Bevaringstenesten ved Museumssenteret i Hordaland, 8.–9. februar 2024, 9 sider. Instituttets hjemmeside

I. Smedsrud (2024) Prosjektrapport Samling med tema glassmaling, Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider, 11.–13. juni 2024, 15 sider. Instituttets hjemmeside

I. Smedsrud og H. Bergseth (2024) Prosjektrapport Samling for innføring i messingstøping i sand på Maihau-gen, 26. juni 2024, 14 sider. Instituttets hjemmeside

Instituttet på nett

- Nyhetsbrev sendes ut 6 ganger i året, og ved utgangen av 2024 hadde vi 2348 abonnenter.
- I 2024 hadde vi 73.000 visninger på [våre nettsider](#).
- Vi har rundt 5000 følgere på [Facebook](#).
- Våre håndverksfilmer er populære, og de er avspilt fra 5000 til 280 000 ganger.
- [Instagram](#): Vi postet ca. 60 innlegg og har 2500 følgere.
- [YouTube](#): Vår kanal inneholder 60 filmer og vi hadde 560 abonnenter ved utgangen av 2024.
- [Safeguardingpractices.com](#)

Ansatte

Instituttleder	Eivind Falk
Administrasjonskonsulent	Anne Martinsheimen Egge
Spesialrådgiver	Einar Stamnes
Rådgiver	Hanne Bergseth
Rådgiver	Hilde Ekeberg (permisjon)
Rådgiver, leder SSV	Inger Smedsrud
Rådgiver	Jarle Hugstmyr
Rådgiver	Kjetil Storeheier Norheim
Rådgiver	Maria Seines (vikar i 100 % for Hilde Ekeberg fra 1. august)
Prosjektkoordinator	
Ungt tradisjonshåndverk	Christine Sundbø, 50 % til 1. juni
Prosjektkoordinator	
Ungt tradisjonshåndverk	Birgit Sildnes, 50 % Birgit Sildnes, 40 % vikar for Hilde Ekeberg 1. februar – 1. juli

Foto: Tone Iren Eggen Tømte/ Maihaugen

Økonomi

Viser til vedlagt resultatoppsett med noter for Norsk håndverksinstitutt og årsmelding for Stiftelsen Lillehammer museum.

Norsk håndverksinstitutt revideres som en del av Stiftelsen Lillehammer museum.

Norsk håndverksinstitutt

Maihaugvegen 1
N-2609 Lillehammer
Tlf. +47 906 38 213
post@handverksinstituttet.no
www.handverksinstituttet.no

NORSK
HÅNDVERKS-
INSTITUTT